

Policy Brief

Institutul pentru Dezvoltare
și Inițiative Sociale
(IDIS) „Viitorul”

Ion Tăbârță

Expert IDIS „Viitorul”

EVALUAREA DIACRONICĂ A DOCUMENTELOR SEMNAȚE DE CHIȘINĂU ÎN PROCESUL DE REGLEMENTARE A PROBLEMATICII TRANSNISTRENE

IUNIE

2018

B | S | T The Black Sea Trust
for Regional Cooperation
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”

POLICY BRIEF

EVALUAREA DIACRONICĂ A DOCUMENTELOR SEMNATE DE CHIȘINĂU ÎN PROCESUL DE REGLEMENTARE A PROBLEMATICII TRANSNISTRENE

Ion Tăbârță

Expert IDIS „Viitorul”

B | S | T The Black Sea Trust
for Regional Cooperation
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

Acest studiu a fost realizat cu sprijinul financiar al Black Sea Trust for Regional Cooperation, a Project of the German Marshall Fund. Această publicație se distribuie gratuit. Toate drepturile sunt rezervate Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”. Atât publicația cât și fragmente din ea nu pot fi reproduse fără permisiunea IDIS „Viitorul”. Opiniile exprimate în acest material aparțin autorilor și nu reprezintă în mod necesar poziția sau opinia Black Sea Trust for Regional Cooperation, of the German Marshall Fund sau a partenerilor săi.

Chișinău – iunie 2018

Opiniile exprimate aparțin autorilor. Administrația IDIS „Viitorul” și Consiliul Administrativ al Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul” nu poartă răspundere pentru estimările și opiniile prezentate în cadrul acestei publicații.

Pentru mai multe informații asupra acestei publicații ori asupra abonamentului de recepționare a publicațiilor editate de către IDIS, vă rugăm să contactați direct Serviciul de Presă și Comunicare Publică al IDIS „Viitorul”.

ADRESA DE CONTACT:

Chișinău, Iacob Hîncu 10/1, 2004, Republica Moldova

Telefon: (373-22) 21 09 32

Fax: (373-22) 24 57 14

www.viitorul.org

Orice utilizare a unor extrase ori opinii ale autorului acestui Studiu trebuie să conțină referință la IDIS „Viitorul”.

Sumar

Abrevieri	4
Sumar executiv	5
1. Problema statutului regiunii transnistrene în componența Republicii Moldova.....	7
2. Problema armatei ruse staționate ilegal în regiunea transnistreană a Republicii Moldova.....	22
3. Documentele semnate de ordin administrativ, social-economic și cultural-educațional.....	28
Concluzii	36

Abrevieri

- CSCE** – Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa
- CUC** – Comisia Unificată de Control
- EUBAM** – Misiunea Uniunii Europene de Asistență la Frontieră în Moldova și Ucraina
- FACE** – Tratatul privind forțele armate convenționale în Europa
- GOTR** – Grupul operativ al trupelor ruse
- GUAM** – Organizația pentru Democrație și Dezvoltare Economică (Georgia, Ucraina, Azerbaidjan, Moldova)
- NATO** – Organizația Tratatului Atlanticului de Nord
- ONU** – Organizația Națiunilor Unite
- OSCE** – Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
- UTA** – Unitatea Teritorială Autonomă

Sumar executiv

Autoritățile de la Chișinău și conducerea regiunii secesioniste au semnat la finele anului 2017 mai multe decizii protocolare care au provocat controverse în societatea moldovenească. Pe de o parte, aceste decizii au fost considerate drept un succes important în procesul de negocieri, pentru prima dată în ultimul deceniu, deoarece ar trebui să aducă beneficii cetățenilor și agenților economici de pe ambele maluri ale Nistrului. Pe de altă parte, s-a menționat că aceste documente ar fi în defavoarea Republicii Moldova pentru că prevăd cedări ale suveranității statului și, implicit, consolidează regimul neconstituțional din stânga Nistrului.

Procesul de reglementare a problematicii transnistrene a trecut prin mai multe faze – de la foarte active până, practic, la înghețarea relațiilor între Chișinău și Tiraspol. Autoritățile constituționale au semnat un număr important de documente pe parcursul acestor ani în procesul de reglementare a problematicii transnistrene. Utilizând instrumentele politice, Chișinăul a depus eforturi considerabile pentru a reintegra juridic regiunea transnistreană. Tiraspolul a urmărit în procesul de negocieri consolidarea statutului său juridic, fiind, totodată, sprijinit de armata rusă dislocată ilegal în regiunea transnistreană. În consecință, trebuie să recunoaștem, că perspectivele soluționării problematicii transnistrene rămân, deocamdată, vagi. Deciziile protocolare semnate la finele anului 2017 nu au nimic în comun cu esența procesului de negocieri – reglementarea politică a conflictului transnistrean.

Scopul acestui studiu este de a realiza o evaluare diacronică a documentelor semnate de către Chișinău în procesul de reglementare a problematicii

transnistrene. Necesitatea unui astfel de studiu reiese din incapacitatea Chișinăului de a reîntoarce regiunea transnistreană pe căi juridice și politice în câmpul constituțional al Republicii Moldova. Totodată, există necesitatea de a explica logica documentelor semnate de Chișinău pe parcursul anilor. Studiul își propune să contribuie la înțelegerea obiectivă a actelor semnate – care au favorizat sau, dimpotrivă, au defavorizat Republica Moldova în procesul de reglementare a problematicii transnistrene.

Pentru o mai bună înțelegere a esenței documentelor semnate de Chișinău, acestea au fost divizate în trei categorii tematice: statutul regiunii transnistrene în componența Republicii Moldova; staționarea ilegală a armatei ruse și documente de ordin administrativ, social-economic și cultural-educational. Înțelegem că unele documente cuprind toate temele discutate, însă includerea lor într-un anumit grup tematic s-a realizat în funcție de subiectul principal al documentului.

1. Problema statutului regiunii transnistrene în componența R. Moldova

Identificarea unei soluții pentru viitorul statut al regiunii transnistrene în componența R. Moldova reprezintă cheia reglementării conflictului. Semnarea la 21 iulie 1992 la Moscova a *Acordului cu privire la principiile reglementării pașnice a conflictului armat în regiunea transnistreană a Republicii Moldova* a inițiat procesul de soluționare a diferendului transnistrean în faza post-conflict armat.

Acordul din 21 iulie 1992 este documentul juridic care a instituționalizat și internaționalizat procesul de reglementare a diferendului transnistrean. Acordul a fost semnat între R. Moldova și Federația Rusă, deși în document este stipulat că părțile conflictuale sunt Chișinău și Tiraspol. Mecanismul de pacificare este compus din trei componente – Rusia, R. Moldova și regiunea transnistreană. Această abordare juridică a fost una intenționat promovată de către diplomația rusă, deoarece prin documentul din 21 iulie 1992 a fost stabilit că problematica transnistreană este de competență internă a R. Moldova, iar Federația Rusă devine garant și mediator în procesul de soluționare a conflictului transnistrean. În așa mod, deși a fost implicată direct în conflictul armat de pe Nistru, Federația Rusă și-a arogat „pachetul de control” asupra procesului de reglementare a problematicii transnistrene.

Acordul moldo-rus din 21 iulie 1992 nu face mențiuni la statutul regiunii transnistrene în componența R. Moldova. În schimb, în comunicatul celor doi președinți – Boris Elțin și Mircea Snegur –, emis la momentul semnării

acordului din 21 iulie 1992, se spune că raioanele din stânga Nistrului vor avea un statut special în cadrul Republicii Moldova, principiul integrității teritoriale a R. Moldova fiind unul de bază în reglementarea politică a conflictului transnistrean.¹

Inițierea negocierilor privind statutul regiunii transnistrene

Negocierile propriu-zise privind soluționarea problematicei transnistrene au demarat în anul 1994. *Declarația conducătorilor Moldovei și Transnistriei* din 28 aprilie 1994 este primul act semnat direct de către președintele R. Moldova, Mircea Snegur și liderul autorităților nerecunoscute de la Tiraspol, Igor Smirnov. Semnatarii declarației au căzut de acord asupra necesității de a determina statutul juridic-statal al Transnistriei și de a elabora un program etapizat de constituire și realizare a relațiilor juridico-statale. Textul acestei declarații nu face nici o mențiune cu privire la statutul regiunii transnistrene.

Este necesar de precizat că, de la bun început, regiunea transnistreană și-a trasat limitele și condițiile ei de a fi parte a R. Moldova. La începutul anului 1993, Sovietul Suprem al nerecunoscutei republici moldovenești nistrene a adoptat *rezoluția nr.276 „Cu privire la formarea Confederației Republicii Moldova”*.² În conformitate cu aceasta, autoritățile nerecunoscute ale regiunii transnistrene acceptau să fie parte a Moldovei doar în cadrul unei confederații formată din două state independente cu statut egal – republica moldovenească nistreană și R. Moldova. Ulterior, în procesul de negociere a statutului regiunii transnistrene, Tiraspolul a insistat asupra egalității statutului său cu cel al Chișinăului în cadrul statului moldovenesc.

La rândul său, Chișinăul nu a avut elaborat vreun model clar definit privind statutul regiunii transnistrene de care să se fi ghidat în procesul negocierilor.

¹ Коммюнике о встрече президента Российской Федерации Б.Ельцина и президента Республики Молдова М.Снегура. 21 июля 1992 г. / Arhiva Biroului politicii de reintegrare. / <https://gov.md/ro/content/arhiva-actelor-semnate-cadrul-procesului-de-reglementare>

² Постановление № 276 Верховного Совета Приднестровской Молдавской Республики от 6 января 1993 года «Об образовании Молдавской Конфедерации». / <http://newspmr.com/pridnestrove/post-obr-konf>

În Constituția adoptată la 29 iulie 1994 este scris că R. Moldova este un stat suveran, independent, unitar și indivizibil. Inițial, art.111 (Statutul special de autonomie) al Constituției prevedea că localităților din stângă Nistrului, precum și unor localități din sudul R. Moldova, le pot fi atribuite forme și condiții speciale de autonomie prin legi organice. În baza acestei prevederi constituționale, la finele anului 1994, Parlamentul a adoptat *Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri)*,³ instituind în componența R. Moldova o unitate teritorială autonomă cu un statut special, care își soluționează de sine stătător problemele dezvoltării politice, economice și culturale. După modificarea constituțională din 25 iulie 2003,⁴ art.111 al Constituției se referă exclusiv la UTA Găgăuzia, iar prevederile posibilității acordării unui statut special regiunii transnistrene sunt stipulate în art.110, alin.(2) al legii supreme.

OSCE, chiar de la începuturile misiunii sale de mediere a conflictului transnistrean, s-a pronunțat pentru acordarea regiunii transnistrene unui statut special. În Raportul nr. 13 din 13 noiembrie 1993,⁵ CSCE a propus ca regiunii transnistrene să i se acorde un statut special cu împuterniciri de auto-guvernare. Relația Chișinău-Tiraspol urma a fi determinată de competențele distribuite între centru și regiune: centrale, regionale și mixte. Competențele regionale ale raioanelor din stânga Nistrului se refereau la administrația regiunii, legislație regională, buget, simboluri regionale (folosite alături de cele de stat), educație și cultură.

Declarația lui Snegur și Smirnov din 28 aprilie 1994 a fost reconfirmată juridic la 5 iulie 1995 prin *Acordul privind menținerea păcii și garanțiile de securitate între Republica Moldova și Transnistria*. În acest acord, ca și în declarația din 28 aprilie 1994, a fost reiterat necesitatea implementării unui program etapizat pentru constituirea și realizarea relațiilor juridico-statale dintre R. Moldova și Transnistria, fără a specifica, iarăși, despre statutul regiunii transnistrene.

³ Lege nr.344 din 23.12.1994 privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri). / <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311656&lang=1>

⁴ Lege nr.344 din 25.07.2003 pentru modificarea Constituției Republicii Moldova. / http://lex.justice.md/document_rom.php?id=6BD0A4D7:2B52886E

⁵ Report No.13 by the CSCE Mission to Moldova 13 November 1993. / <https://www.osce.org/moldova/42307?download=true>

Președinții Federației Ruse, Ucrainei și R.Moldova au constatat într-o *declarație comună*, la 19 ianuarie 1996 la Moscova, că în R. Moldova există toate condițiile pentru a elimina urmările conflictului transnistrean pe calea negocierilor dacă vor fi realizate înțelegerile la care au ajuns conducătorii ambelor părți în anii 1994-1995. Președinții celor trei state au declarat că vor lua toate măsurile pentru a urgenta semnarea documentului care va determina statutul special al Transnistriei cu respectarea integrității sale teritoriale. Rusia și Ucraina manifestau disponibilitatea de a fi state-garant al prevederilor documentului care ar fi determinat statutul regiunii transnistrene.

Snegur și Smirnov au semnat la 11 martie 1996 la Tiraspol *Protocolul cu privire la problemele convenite*. Protocolul are șapte puncte, dintre care primele patru prevedeau că Transnistria urma: 1) să adopte Legea fundamentală (Constituția); 2) să adopte legi și acte normative; 3) să aibă propria simbolică (drapel, stemă și imn) și 4) să fi folosite trei limbi oficiale – moldovenească, ucraineană și rusă. Punctul 6 al protocolului prevede că Transnistria are dreptul să stabilească și să întrețină, în mod independent, contacte internaționale în domeniul economic, tehnico-științific și cultural, iar în alte domenii cu acordul părților.

Ambiguitățile „statului comun”

La 8 mai 1997 la Moscova a fost semnat unul dintre principalele documente în reglementarea problematicei transnistrene – *Memorandumul cu privire la bazele normalizării relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria*. În linii mari, textul documentului a fost convenit la 17 și 28 iunie 1996. În punctul 2 al documentului, părțile au căzut de acord să continue să stabilească relații juridico-statale. Documentul care trebuia să definească aceste relații – statutul Transnistriei – urma să se bazeze pe principiile deciziilor adoptate de comun acord, inclusiv delimitarea și delegarea împuternicirilor și asigurarea garanțiilor reciproce. În punctul 3 este prevăzut că, pe lângă faptul că are dreptul să stabilească și să întrețină în mod independent contacte internaționale în domeniul economic, tehnico-științific și cultural, Transnistria va lua

parte la realizarea politicii externe a R. Moldova în cazul problemelor care îi vor afecta interesele. Punctul 11 al memorandumului din 8 mai 1997 a fost adăugat ulterior, la 10 aprilie 1997. Acesta prevedea că părțile își vor construi relațiile în cadrul „statului comun” în perimetrul hotarelor RSS Moldovenești din ianuarie 1990.

Esența documentului din 8 mai 1997 constă în prevederea așa-numitul „stat comun”, care însemna că Chișinăul și Tiraspolul își construiesc relațiile în condițiile de egalitate juridică. Prin acest memorandum s-a ajuns la principiul „parității părților” – Tiraspolul juridic devenind egal Chișinăului. Din noțiunea de „stat comun” derivau alte noțiuni care trebuiau să fie definitorii pentru viitorul statut al regiunii transnistrene, cum ar fi: entitate juridică internațională, independența economică, sistem de garanții. Dacă prevederile memorandumului din 8 mai 1997 ar fi fost realizate, Chișinăul și-ar fi delegat o parte din suveranitatea, recunoscută la nivel internațional, Tiraspolului.

Documentul semnat la 8 mai 1997 de către președintele R. Moldova, Petru Lucinschi, și liderul de la Tiraspol, Igor Smirnov, în prezența președinților statelor-garante – Rusia și Ucraina – și a președintelui în exercițiu al OSCE, este rezultatul efortului depus de către diplomația rusă. Diplomația moldovenească a încercat să atenueze prevederile memorandumului prin *Declarația comună a președinților Federației Ruse și Ucrainei*,⁶ făcută, de asemenea, la 8 mai 1997 la Moscova, în care aceștia își reiterează poziția lor din 19 ianuarie 1996, în care recunosc suveranitatea și integritatea teritorială a R. Moldova.

La 24 mai 1997, la reuniunea de lucru a conducerii R. Moldova și a regiunii transnistrene, a fost semnat un protocol în care s-a convenit asupra creării unui mecanism care ar realiza în practică prevederile memorandumului din 8 mai 1997. Mecanismul consta în constituirea unei comisii care trebuia să coordoneze și să asigure procesul de negocieri în implementarea punctului 2 (referitor la statut) al memorandumului din 8 mai 1997. Comisiile urmau să-și înceapă activitatea la 4 iunie 1997, fiind în interacțiune permanentă cu statele-garante și mediatorii, luând în calcul opiniile acestora.

⁶ Совместное заявление Президентов Российской Федерации и Украины в связи с подписанием Меморандума об основах нормализации отношений между Республикой Молдова и Приднестровьем. 8 мая 1997 г. / Arhiva Biroului politici de reintegrare. / <https://gov.md/ro/content/arhiva-actelor-semnate-cadrul-procesului-de-reglementare>

Părțile conflictuale, garanții și mediatorii procesului de soluționare a conflictului au menționat la 20 martie 1998 la Odesa în *Protocolul cu privire la unii pași prioritari de a activa reglementarea politică a problemei transnistrene* că, în ultima perioadă, există rețineri în procesul de lucru asupra celor mai actuale probleme politice ale reglementării, în mod special, determinarea viitorului statut al Transnistriei. În aceste condiții, garanții procesului de negociere – Rusia și Ucraina – au considerat, într-o *declarație comună*,⁷ că este oportun să se concentreze în negocieri asupra domeniilor în care au fost obținute anumite succese. Acestea s-au referit la realizarea măsurilor de restabilire a spațiului economic, social și juridic comun, delimitarea și delegarea atribuțiilor ca parte integrantă a viitorului statut și consolidarea încrederii reciproce și crearea unui sistem de garanții. Cu toate aceste eforturi ale mediatorilor, negocierile privind determinarea statutului regiunii transnistrene au intrat din nou în impas la finele anului 1998.

La începutul anului 1999 s-a încercat de a impulsiona procesul de elaborare a documentului care ar fi determinat statutul regiunii transnistrene. Petru Lucinschi, Igor Smirnov, garanții și mediatorii conflictului transnistrean – Rusia, Ucraina și OSCE – au enunțat într-o *declarație comună* din 19 ianuarie 1999⁸ că, reieșind din angajamentele asumate de părți în memorandumul din 8 mai 1997 și înțelegerile din 20 martie 1998, întâlnirea preconizată (între Lucinschi și Smirnov) ar trebui să constituie începutul rezolvării principalei probleme: elaborarea documentelor privind statutul special al Transnistriei și a garanțiilor respectării viitorului statut. În declarație se mai spune că anume incertitudinea legată de statut provoacă apariția mai multor probleme controversate în reglementarea problematicei transnistrene.

Partea transnistreană a înaintat la 13 iulie 1999, cu trei zile înainte de întrunirea în format pentagonal de la Kiev, un *proiect al declarației cu privire la statul comun*.⁹ În articolul 3 al proiectului elaborat de Tiraspol, părțile

⁷ Российско-украинское заявление. 20 марта 1998 г. / Arhiva Biroului politici de reintegrare. / <https://gov.md/ro/content/arhiva-actelor-semnate-cadrul-procesului-de-reglementare>

⁸ Совместное заявление представителей президентов Российской Федерации, Украины и главы миссии ОБСЕ в Молдове. 21 января 1999 г. / Arhiva Biroului politici de reintegrare. / <https://gov.md/ro/content/arhiva-actelor-semnate-cadrul-procesului-de-reglementare>

⁹ Декларация об общем государстве. Проект 13.07.99 г. / Перепелица Г.Н. *Конфликт в Приднестровье: причины, проблемы и прогноз развития*. Киев, 2001 г. Приложение приднестров-

recunoșteau parteneriatul și egalitatea în relațiile juridico-statale între R. Moldova și așa-numita republică moldovenească nistreană. Articolul 4 al acelui proiect de declarație prevedea că pentru realizarea principiilor statului comun, părțile vor crea un spațiu economic, de apărare, juridic, social și informațional comun. În articolul 5 al proiectului elaborat de partea transnistreană era stipulat că așa-numita republică moldovenească nistreană va lua parte la realizarea politicii externe a „statului comun” în problemele care se refereau la interesele ei.

La 16 iulie 1999 la Kiev, a fost semnată *Declarația comună cu privire la problemele normalizării relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria*. În declarație a fost menționată intenția părților de a activa negocierile privind elaborarea statutului Transnistriei în baza propunerilor părților, dar și ale mediatorilor. În declarația de la Kiev s-au regăsit și propunerile referitoare la crearea spațiilor comune înaintate la 13 iulie 1997. Părțile au convenit să își construiască relațiile reieșind din următoarele principii: frontiere comune, spațiu economic, juridic, de apărare și social comun.

La câteva zile după reuniunea de la Kiev, Chișinăul a înaintat propriul proiect de acord cu privire la reglementarea treptată a conflictului din regiunea transnistreană a R. Moldova.¹⁰ Articolul 1 al proiectului elaborat de Chișinău repeta întocmai alin.(1) al articolului 1 al Constituției care stabilește că R. Moldova este un stat suveran și independent, unitar și indivizibil. Articolul 2 al proiectului Chișinăului prevedea că regiunea transnistreană este o autonomie administrativ-teritorială sub forma de republică în componența R. Moldova, care dispune de propria constituție (legea de bază) care nu contravine Constituției statului.

Realizarea înțelegerilor de la Kiev din 16 iulie 1999 privind crearea spațiilor comune a intrat curând în impas din cauza divergenței părților legate de perceperea diferită față de conceptul de spațiu de apărare comun. Eforturile de elaborare a conceptului de „stat comun” a continuat în anul 2000. În luna

свое урегулирование (основные документы). / <http://old.niss.gov.ua/book/perep/pril.htm>

¹⁰ Соглашение о поэтапном урегулировании последствий конфликта в Приднестровском регионе Республики Молдова. Проект 21.07.99 г. / Перепелица Г.Н. Конфликт в Приднестровье: причины, проблемы и прогноз развития. Киев, 2001 г. Приложение приднестровское урегулирование (основные документы). / <http://old.niss.gov.ua/book/perep/pril.htm>

august a aceluși an, Federația Rusă a înaintat un nou proiect de reglementare a conflictului transnistrean – *Acord cu privire la bazele relațiilor între Republica Moldova și Transnistria*¹¹ –, așa-numitul „proiect Primakov”. Acest proiect a detaliat elementele conceptului de „stat comun”. În conformitate cu „proiectul Primakov”, așa-numita republică moldovenească nistreană devenea parte egală a R. Moldova, sporindu-i-se rolul în realizarea actului legislativ și a politicii externe în cadrul viitoarei entități juridico-statale comune, recunoscute la nivel internațional. Referindu-se la spațiile comune ce urmau să le construiască Chișinăul și Tiraspolul, „proiectul Primakov” nu menționează despre spațiul comun în domeniul apărării. „Proiectul Primakov” a fost respins, atât de Chișinău, cât și de Tiraspol, negocierile intrând din nou impas.

Abordarea Chișinăului și a Tiraspolului față de memorandumul de la Moscova din 8 mai 1997 a fost deferită. După semnarea acestui document, Chișinăul era preocupat de problema statutului regiunii transnistrene, pe când Tiraspolul și-a concentrat eforturile asupra elaborării cadrului juridic al „statului comun” în care așa-numita republică moldovenească nistreană să fie, practic, un stat în stat. Părțile înțelegeau în mod diferit, reieșind din propria optică, ce ar trebuie să fie viitorul „stat comun”. Chișinăul înțelegea prin „statul comun” relațiile sale cu Tiraspolul în cadrul statului existent, regiunea transnistreană revenind treptat în câmpul constituțional al R. Moldova. Tiraspolul, la rândul său, interpreta „statul comun” drept o nouă formațiune statală, constituită din două state egale – R. Moldova și așa-numita republică moldovenească nistreană.

Controversele proiectelor federative

După impasul din anul 2000, dialogul privind problematica transnistreană a fost reluat la începutul anului 2001. Miniștrii de externe ai R. Moldova, Federației Ruse și Ucrainei au semnat o *declarație* la 16 februarie 2001 la

¹¹ Соглашение об основах взаимоотношений Республики Молдова и Приднестровья. / Țăranu A., Gribincea M. *Conflictul transnistrean. Culegere de documente și materiale*. Volumul II (1994-2002). Chișinău, 2013.

Harkov,¹² în care au salutat reluarea dialogului dintre Chișinău și Tiraspol. În declarație este menționat că unul dintre principiile de bază ale dialogului privind problematica transnistreană este cel al păstrării suveranității și integrității teritoriale a R. Moldova.

La 9 aprilie 2001, la Chișinău, la câteva zile după ce a fost ales în calitate de președinte al R. Moldova, Vladimir Voronin s-a întâlnit cu liderul de la Tiraspol, Igor Smirnov. În *Declarația comună* semnată de către cei doi conducători de după întâlnire, părțile își exprimau azeziunea la principiile reglementării pașnice pe cale politică a conflictului, convenite reciproc, și egalității părților în cadrul procesului de negocieri, reieșind din necesitatea elaborării urgente și semnării documentului final privind reglementarea relațiilor dintre R. Moldova și regiunea transnistreană, precum și a acordului privind măsurile de consolidare a încrederii și a garanțiilor politice reciproce.

Dinamică procesului de negocieri în soluționarea problematicii transnistrene pare a fi una pozitivă în vara anului 2001, după semnarea de Chișinău și Tiraspol, la 16 mai 2001, a unor decizii protocolare. Aceasta evoluție pozitivă a dialogului între Chișinău și Tiraspol a fost salutăată de către miniștrii afacerilor ai R. Moldova, Ucrainei și Rusiei într-o *declarație comună*,¹³ în care au reiterat necesitatea reglementării finale a problematicii transnistrene în baza suveranității și integrității teritoriale a R. Moldova și acordării regiunii transnistrene a unui statut special.

Președintele R. Moldova e emis la 15 mai 2001 un *decret cu privire la soluționarea problematicii transnistrene*¹⁴ prin care a stabilit că soluționarea problemei transnistrene, în baza principiilor asigurării integrității teritoriale și suveranității statului, este sarcina primordială și de importanță majoră a autorităților moldovenești. Cu o zi mai târziu, la 16 mai 2001, la întâlnirea cu

¹² Совместное заявление министров иностранных дел Республики Молдова, Российской Федерации и Украины. 16 февраля 2001 г. // Arhiva Biroului politici de reintegrare. / <https://gov.md/ro/content/arhiva-actelor-semnate-cadrul-procesului-de-reglementare>

¹³ Совместное заявление министров иностранных дел Республики Молдова, Украины и Российской Федерации. 16 июля 2001 г. // Arhiva Biroului politici de reintegrare. / <https://gov.md/ro/content/arhiva-actelor-semnate-cadrul-procesului-de-reglementare>

¹⁴ **Decret nr.46 din 15.05.2001** privind soluționarea problemei transnistrene. / <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=290505>

Smirnov de la Tiraspol, Voronin a propus spre dezbatere un *proiect* de statut al regiunii transnistrene,¹⁵ în care erau prevăzute, în conformitate cu raportul nr.13 al CSCE din noiembrie 1993, trei tipuri de competențe – ale instituțiilor centrale de stat, mixte și ale regiunii transnistrene. Partea transnistreană a respins proiectul președintelui Voronin, argumentând că documentul contravine înțelegerilor memorandumului din 8 mai 1997, deoarece proiectul menționează despre „statul comun”, ci, dimpotrivă, include caracteristici ale statului unitar. Peste câteva săptămâni, Tiraspolul a venit cu propriul *proiect*,¹⁶ prin intermediul căruia își reitiera poziția de a construi „statul comun” dintre doi subiecți juridico-statali egali.

În august 2001, relațiile dintre Chișinău și Tiraspol s-au înrăutățit din cauza animozităților dintre Voronin și Smirnov, procesul negocieri între părți fiind întrerupt. La finele anului 2001, într-o *adresare comună*, mediatorii s-au adresat părților conflictuale să reia dialogul politic.¹⁷

Negocierile în format pentagonal au fost reluate în anul 2002. Mediatorii au transmis la 2 iulie la Kiev părților conflictuale un *non-paper al documentului de lucru* privind reglementarea conflictului transnistrean.¹⁸ Acest proiect a fost un document foarte detaliat, conținând 42 de articole. Cu toate acestea, proiectul conținea unele ambiguități referitoare la problema statutului regiunii transnistrene. Articolul 1 al non-paperului prevedea că R. Moldova este un stat federativ.

La începutul lui septembrie 2002, negocierile dintre Chișinău și Tiraspol au intrat din nou în dificultate. Divergențele între părți erau legate de interpretarea articolului 1 al documentului de bază înaintat de medietori la 2 iulie 2002 la Kiev. Partea transnistreană insista ca în documentul de bază să

¹⁵ Проект Республики Молдова. 16 мая 2001 г. / Țăranu A., Gribincea M. *Conflictul transnistrean. Culegere de documente și materiale*. Volumul II (1994-2002). Chișinău, 2013.

¹⁶ Проект Приднестровской Молдавской Республики. 2001 г. / Țăranu A., Gribincea M. *Conflictul transnistrean. Culegere de documente și materiale*. Volumul II (1994-2002). Chișinău, 2013.

¹⁷ Обращение посредников в приднестровском урегулирование от ОБСЕ, Российской Федерации и Украины. 22 ноября 2001 г. / Arhiva Biroului politicii de reintegrare. / <https://gov.md/ro/content/arhiva-actelor-semnate-cadrul-procesului-de-reglementare>

¹⁸ Соглашение. Рабочий документ. 2 июля 2002 г. / Țăranu A., Gribincea M. *Conflictul transnistrean. Culegere de documente și materiale*. Volumul II (1994-2002). Chișinău, 2013.

fie prevăzut că – R. Moldova și Transnistria – își construiesc relațiile sale în cadrul „statului comun”, în baza principiului membrilor asociați, forma organizării a „statului comun” fiind confederativă.¹⁹ În plus, Tiraspolul insistă asupra realizării tuturor acordurilor anterior semnate în procesul de negocieri. Chișinăul nu era de acord cu o astfel de abordare.

La finele anului 2002, părțile au reluat negocierile privind elaborarea documentului final privind reglementarea transnistreană. La 5 decembrie 2002, într-o *declarație de intenții*, pe care Chișinău nu a semnat-o, s-a convenit că R. Moldova și regiunea transnistreană vor construi statul federativ, având la bază non-paperul din 2 iulie 2002.²⁰

Președintele R. Moldova a venit la 12 februarie 2003 cu inițiativa de a crea o comisie comună – moldo-transnistreană – elaborarea *constituției viitorului stat federativ*.²¹ Atât partea transnistreană, cât și mediatorii reglementării transnistrene au acceptat propunerea Chișinăului. Se preconiza ca timp de o lună să fie definitivată componența numerică a comisiei comune, care în 6 luni să elaboreze proiectul constituției statului federal. Nu mai târziu de 1 februarie 2004, proiectul constituției urma să fie supus votului unui referendum popular, iar până la 25 februarie 2005, părțile se obligau să organizeze alegeri pentru constituirea instituțiilor federale în conformitate cu prevederile noii constituții a statului.²² Ulterior, Chișinăul a încercat să facă o precizare privind denumirea proiectului ce urma a fi elaborat. În interpretarea Chișinăului, prin „Constituția Statului Federal” se are în vedere „noua Constituție a R. Moldova”.²³

¹⁹ Соглашение об основах взаимоотношений Республики Молдова и Приднестровья. 18 сентября 2002 г. / Архива Biroului politici de reintegrare. / <https://gov.md/ro/content/архива-actelor-semnate-cadrul-procesului-de-reglementare>

²⁰ Декларация о намерениях. 5 декабря 2002 г. / Архива Biroului politici de reintegrare. / <https://gov.md/ro/content/архива-actelor-semnate-cadrul-procesului-de-reglementare>

²¹ Discursul Președintelui Republicii Moldova Vladimir Voronin în debutul conferinței de presă cu tema „Soluționarea definitivă a diferendului transnistrean” (12 februarie 2003). / <http://89.32.231.202:8080/press.php?p=1&s=890&lang=rom>

²² Протокол о создании механизма разработки и утверждения Конституции Федеративного Государства. Проект. 28 февраля 2003 г. / Основные документы переговорного процесса ПМР и Молдовы. Стр.186-187. / <http://forum-pridnestrovie.info/wp-content/uploads/2017/09/Peregovornye-dokumenty-PMR-Moldova.pdf>

²³ Особое мнение представителя Республики Молдова к Протоколу рабочего заседания в

Activitatea Comisiei Constituționale Comune a fost una formală, fără rezultate concrete, din cauza divergențelor între părți. În condițiile lipsei de progres în dialogul între Chișinău și Tiraspol, R. Moldova a preferat să poarte negocieri directe cu Rusia pentru a soluționa problematica transnistreană. În consecință, într-o perioadă foarte scurtă, a fost elaborat un plan rusesc de soluționare a conflictului transnistrean – *memorandumul Kozak*.²⁴ Acest proiect urma să transforme R. Moldova într-o federație asimetrică sub denumirea „Republica Federativă Moldova”. Relațiile dintre centrul federal și subiecții autonomi erau reglementate de trei tipuri de competențe – ale federației, ale subiecților autonomi și mixte.

Memorandumul Kozak conținea mai multe carențe care subminau suveranitatea R. Moldova. Principalul pericol se referea la faptul că, în conformitate cu articolele 9 și 10 ale proiectului de document, cei doi subiecți autonomi – republica moldovenească nistreană și formațiunea teritorial-autonomă Găgăuzia – urmau să obțină pârghii de a bloca orice acțiune decizională a autorităților centrale de la Chișinău.

Inițial, președintele R. Moldova, Vladimir Voronin, și-a dat acceptul de a semna acest proiect de document, însă, în ultimă instanță, sub presiunea străzii, dar și a reticenței statelor și instituțiilor occidentale, el a refuzat să semneze memorandumul Kozak. Respingerea în noiembrie 2003 a memorandumului Kozak de către R. Moldova a însemnat, practic, sfârșitul negocierilor privind statutul regiunii transnistrene pentru o perioadă nedeterminată. Totodată, Chișinăul a renunțat la modelul federativ sau a „statului comun” pentru a identifica statutul regiunii transnistrene.

рамках переговорного процесса по приднестровскому урегулированию от 18 марта 2003 года. / Arhiva Biroului politici de reintegrare. / <https://gov.md/ro/content/arhiva-actelor-semnate-cadrul-procesului-de-reglementare>

²⁴ Меморандум об основных принципах государственного устройства объединенного государства. 12-14 ноября 2003 г. / Țăranu A., Gribincea M. *Conflictul transnistrean. Culegere de documente și materiale*. Volumul III (2003-2006). Chișinău, 2013.

Lipsa negocierilor privind statutul regiunii transnistrene

Parlamentul R. Moldova a adoptat la 22 iulie 2005 *Legea cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria)*.²⁵ Articolul 3, aliniatul (1) al legii din 22 iulie 2005 prevede că în componența R. Moldova se va constitui unitatea teritorială autonomă cu statut juridic special Transnistria, ceea înseamnă că Chișinăul va încerca să identifice un statut pentru regiunea transnistreană în cadrul statului unitar. Drept răspuns, la începutul anului 2007, Sovietul Suprem de la Tiraspol a abrogat rezoluția nr.276 din 6 ianuarie 1993 cu privire la crearea confederației moldovenești.²⁶ Se cere de menționat că legea din 22 iulie 2005 este considerată de către Tiraspol și Moscova principalul obstacol de reîncepere a negocierilor cu Chișinăul privind statutul regiunii transnistrene.

Este foarte important de menționat contextul internațional al adoptării de R. Moldova a legii din 22 iulie 2005. NATO și Uniunea Europeană s-au extins în anul 2004 spre estul continentului european, apropiindu-se de hotarele R. Moldova. La 22 aprilie 2005, la summitul șefilor de stat GUAM, președintele pro-occidental al Ucrainei, Viktor Iușcenko, a lansat 7 principii sub genericul „Spre reglementare prin democratizare”, sau așa-numitul „*plan Iușcenko*”.²⁷ În esență, planul ucrainean se axa pe trei procese care urmau a avea loc în stânga Nistrului: democratizarea, demilitarizarea și de-criminalizarea regiunii. Drept soluție pentru a impulsiona procesul de negocieri, Ucraina propunea implicarea mai activă a UE și SUA în procesul de reglementare a problematicii transnistrene. În consecință, în conformitate cu *Protocolul de la Odesa*²⁸ din 27 septembrie 2005, UE și SUA au fost invitate să participe la

²⁵ Lege nr.173 din 22.07.2005 cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria). / <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=313004>

²⁶ О признании утратившими силу некоторых постановлений Верховного Совета Приднестровской Молдавской Республики. Постановление. Верховный Совет Приднестровской Молдавской Республики. 5 февраля 2007 г. №618. (САЗ 07-7). / <http://zakon-pmr.com/DetailDoc.aspx?document=36844>

²⁷ Planul ucrainean de soluționare a conflictului. / *Euromonitor*, nr.1, februarie 2006. / <http://www.e-democracy.md/files/euromonitor01.pdf>

²⁸ О встрече посредников от Украины, Российской Федерации и ОБСЕ с представителями Республики Молдова и Приднестровья. 27 сентября 2002 г. / Arhiva Biroului politicii de reintegrare. / <https://gov.md/ro/content/arhiva-actelor-semnate-cadrul-procesului-de-reglementare>

procesul de negocieri în calitate de observatori, fiind constituit format oficial „5+2”.de reglementare a problematicii transnistrene.

R. Moldova a argumentat logica legii din 22 iulie 2005 prin așa-anumita „abordare la pachet”. În conformitate cu această abordare, urmau a fi realizați patru pași pentru a reglementa problema transnistreană. Primul pas era legea din 22 iulie 2005. Al doilea pas, prevedea elaborarea documentului pentru determinarea statutului regiunii transnistrene în componența R. Moldova în baza legii din 2005. Al treilea pas, prevedea adoptarea sistemului de garanții și a „foii de parcurs” pe care Chișinăul și Tiraspolul se angajau să o îndeplinească pentru a realiza condițiile sistemului de garanții. Al patrulea pas, ultimul, urma a fi adoptarea declarației de neutralitate a R. Moldova, semnată de toți membrii formatului „5+2”, cu excepția regiunii transnistrene. Această nouă abordare a Chișinăului a fost ignorată în totalitate de către Tiraspol.

În februarie 2012, după a o pauză de aproape 6 ani, au fost reluate negocierile în formatul „5+2”. Chișinăul, pentru a impulsiona relația cu Tiraspolul, a propus politica „pașilor mici”, care presupunea soluționarea problemelor locale existente între cele două maluri ale Nistrului fără a fi atinse problemele globale ale conflictului – statul regiunii transnistrene și prezența armatei ruse în stânga Nistrului. Scopul politicii „pașilor mici” a fost constituirea unui climat de încredere între cele două maluri prin soluționarea comună a problemelor social-economice. Reieșind din această abordare a Chișinăului, pe parcurs urmau a fi soluționate gradual aspectele cheie ale problematicii transnistrene – statutul regiunii și prezența armatei ruse.

La reuniunile în formatul „5+2” din 17-18 aprilie și 13 iulie 2012 de la Viena au fost stabilite *principiile și procedurile procesului de negocieri* pentru realizarea politicii propuse de Chișinău. Au fost create trei coșuri tematice care urmau a fi discutate în procesul de negocieri în formatul „5+2”. În primul coș sunt incluse problemele social-economice. În cel de-al doilea – probleme de ordin juridic, umanitar și referitoare la drepturile omului. Al treilea coș se referă la reglementarea generală a conflictului, inclusiv problemele politice, instituționale și de securitate.

După reluarea negocierilor în formatul oficial „5+2”, au fost negociate problemele existente în primul coș și tangențial unele aspecte din coșul doi. Problemele din coșul trei încă nu au fost discutate în procesul de negocieri. Chișinăului înțelege că odată cu soluționarea problemelor din primul coș, să se treacă treptat la rezolvarea subiectelor din celelalte două coșuri. Poziția Tiraspolului este că regiunea transnistreană s-a constituit ca entitate politică-statală, urmând a fi soluționate doar problemele de ordin social-economic și umanitar. Scopul Tiraspolului este obținerea elementelor juridico-statale recunoscute internațional, care ar întări așa-numitul stat transnistrean. Problema statului regiunii transnistrene se află în stand-by, fără perspective clare de a fi discutate. Încercările Chișinăului de a deschide pentru discuții subiectul statului regiunii transnistrene au fost respinse ferm de Tiraspol prin propunerea de a se merge pe calea „divorțului civilizat”.²⁹

Chișinăul a acceptat din start să acorde un statut special regiunii transnistrene, însă nu a avut o viziune clară și un concept bine definit privind acest statut. Tiraspolul, asistat de Federația Rusă, dimpotrivă, a mers pe concepția statului confederativ în care ar fi avut același statut juridic cu al Chișinăului. În consecință, la 8 mai 1997, Chișinăul a acceptat crearea așa-numitului „stat comun”, care, mai degrabă, a fost „o capcană politică” întinsă de către diplomația rusă R. Moldova. Memorandumul din 8 mai 1997 a redus semnificativ posibilitățile de manevrare ale Chișinăului în procesul de negocieri a problematicii transnistrene și, viceversa, a fortificat pozițiile Tiraspolului, care urma să devină parte egală a viitorului „stat comun”. Încercările Chișinăului din anii 2001-2003 de a prelua inițiativa au dus la acceptarea scenariului federativ de soluționare a conflictului transnistrean. Proiectele elaborate conțineau diverse elemente controversate pentru viitorul statului. Respingerea memorandumului Kozak în noiembrie 2003 a însemnat sfârșitul negocierilor privind identificarea statutului regiunii transnistrene, Chișinăul deocamdată eșuând în rezolvarea acestei probleme.

²⁹ Șevciuk: Moldova și Transnistria trebuie „să divorțeze”. 31 octombrie 2013. / <https://point.md/ru/novosti/politika/evciuk58-moldova-i-transnistria-trebuie-sa-divoreze>

2. Problema armatei ruse staționate ilegal în regiunea transnistreană a R. Moldova

Problema militară, transformată ulterior în problema statutului armatei ruse staționate în raioanele de est ale R. Moldova este una emergentă din procesul de reglementare politică a diferendului transnistrean. Alături de chestiunea identificării statutului regiunii transnistrene, problema armatei ruse este esențială pentru reglementarea conflictului transnistrean. Prin semnarea acordului moldo-rus din 21 iulie 1992 a avut loc trecerea de la faza militară a conflictului transnistrean, în faza post-conflict, cea a reglementării. În preambulul acordului sunt stipulate cele două componente ale documentului: 1) militară/armată (încetarea completă și cât mai urgentă a focului) și 2) reglementarea (prin mijloace pașnice a conflictului armat).

Prima componentă este în conexiune directă cu contextul semnării acordului moldo-rus din 21 iulie 1992 – războiul de pe Nistru. De aici, caracterul de urgență de intrare în vigoare a documentului. Documentul conține câteva elemente cheie referitoare la componenta militară:

- încetarea focului și retragerea trupelor;
- instituirea operațiunii de menținere a păcii (Comisia Unificată de Control (CUC));
- crearea zonei de securitate;
- prezență militară rusă temporară (părți ale armatei a 14-a, ulterior Grupul operativ al trupelor ruse (GOTR)).

Articolul 4 al acordului se referă la fosta armată a 14-a. Articolul prevede că forțele Federației Ruse dislocate în R. Moldova vor respecta cu strictețe neutralitatea. Statutul, ordinea și calendarul retragerii treptate a armatei ruse urmau a fi determinate în procesul de negocieri dintre Federația Rusă și R. Moldova. O unitate militară rusească din armata a 14-a a fost dislocată în regiune ca parte a CUC-ului în calitate de garant al respectării înțelegerilor din acord în conformitate cu aliniatul 3 al articolul 2 al documentului. Evoluția ulterioară a problematicii transnistrene va scoate în evidență că, în așa mod, acordul moldo-rus din 21 iulie 1992 a legalizat șederea unei părți din fosta armata a 14-a pe teritoriul R. Moldova în calitate de pacificator, iar restul unităților armatei ruse – GOTR-ul –, din cauza ambiguității articolului 4 al documentului, nu au fost retrase de Rusia, acestea neavând nici un statut oficial pe teritoriul R. Moldova.

R. Moldova și Federația Rusă au semnat la 21 octombrie 1994 *Acordul cu privire la statutul juridic, procedura și calendarul retragerii formațiunilor militare ale Federației Ruse aflate temporar pe teritoriul Republicii Moldova*. Este un document cu elemente contradictorii. Pe de o parte, în conformitate cu punctul 2 al acordului, Federația Rusă se angaja ca timp de trei ani să-și retragă armata de pe teritoriul R. Moldova, pe de altă parte, în document este stipulat că Rusia își va sincroniza procesul de retragere a armatei sale cu reglementarea politică a conflictului și cu determinarea statutului regiunii transnistrene. Acordul moldo-rus din 21 octombrie 1994 nu a intrat în vigoare, deoarece el nu a fost ratificat de către Federația Rusă.

Snegur și Smirnov s-au angajat la 5 iulie 1995 la Tiraspol, prin *Acordul cu privire la menținerea păcii și garanțiile de securitate*, ca R. Moldova și regiunea transnistreană, în relațiile reciproce, să nu recurgă la forța militară și să nu exercite presiuni politice, economice sau de altă natură, să se abțină să participe în mod bilateral sau multilateral în alianțe, blocuri sau alte tipuri de organizații îndreptate împotriva uneia dintre părți. R. Moldova și regiunea transnistreană făceau apel la Federația Rusă, Ucraina și OSCE să fie garanți ai respectării acestui acord.

În punctul 1 al memorandumului din 8 mai 1997 privind normalizarea relațiilor, Chișinău și Tiraspol confirmă din nou angajamentul de a nu recurge

la aplicarea forței sau la amenințări cu forța. Orice neînțelegere urma a fi soluționată exclusiv prin mijloace pașnice, pe calea negocierilor și a consultanților cu participarea și medierea Federației Ruse și Ucrainei, în calitate de state-garante ale realizării înțelegerilor încheiate, a OSCE și cu contribuția CSI. În punctul 9 al memorandumului din 8 mai 1997, părțile reconfirmă faptul că operațiunile de menținerea a păcii în zona de securitate vor fi realizate de forțele de pacificare comune în conformitate cu acordul moldo-rus din 21 iulie 1992.

La 20 martie 1998 la Odesa a fost semnat *Acordul cu privire la măsurile de consolidare a încrederii și dezvoltării contactelor între Republica Moldova și Transnistria*. În conformitate cu punctul 1 al acestui acord, în termen de două luni, numărul forțelor de menținere a păcii din zona de securitate urmau a fi reduse până la aproximativ 500 de militari de fiecare parte. În punctul 3 al acordului, CUC-ul timp de o lună trebuia să prezinte o analiză a modului de executare a înțelegerilor convenite la 21 iulie 1992 cu scopul de a asigura realizarea în totalitate a lor și a reduce confruntarea militară în zona de securitate, luând în calcul demilitarizarea ei pe etape. Reieșind din aceasta perspectivă, părțile au susținut propunerea de a accepta în zona de securitate pacificatorii ucraineni. În punctul 6 al documentului de la Odesa, părțile au convenit să contribuie în mod rapid la retragerea arsenalului militar rus suplimentar din regiunea transnistreană, Ucraina oferindu-se să asigure tranzitarea acestuia pe teritoriul său.

Părțile au convenit la 16 iulie 1999 la Kiev, în *Declarația comună a participanților la reuniunea de la Kiev cu privire la problemele normalizării relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria*, să construiască 5 spații comune, printre care și spațiul comun de apărare. Liderii de la Tiraspol insistau asupra faptului ca regiunea transnistreană să aibă propriile sale forțe armate dislocate doar pe teritoriul ei, pe când Chișinăul insista ca forțele armate să fie comune. În așa-numitul „proiect Primakov” din august 2000, dispăreau prevederile care se refereau la spațiul comun de apărare.

În anii '90, subiectul fostelor armate sovietice din Europa era la ordinea de zi a discuțiilor reuniunilor internaționale. Federația Rusă s-a obligat la sum-

mitul OSCE de la Istanbul din 18-19 noiembrie 1999 să-și retragă complet și necondiționat, până la sfârșitul anului 2002, trupele și armamentul său de pe teritoriul R. Moldova în cadrul angajamentelor în cadrul FACE.³⁰ Pentru a asista realizarea angajamentelor de la Istanbul, OSCE și-a lărgit misiunea în R. Moldova, obținând mandatul de asigurare a transparenței în procesul de retragere și distrugere a munițiilor și armamentului rusesc, precum și coordonarea asistenței financiare și tehnice pentru acest scop.

Rusia a îndeplinit doar parțial angajamentele asumate la Istanbul în noiembrie 1999. La 7 decembrie 2002, Consiliul Ministerial al OSCE de la Porto a adoptat o nouă decizie cu privire la R. Moldova prin care s-a extins până la 31 decembrie 2003 termenul acordat Federației Ruse de a-și retrage trupele și armamentul său din regiunea transnistreană.³¹ Decizia de la Porto, la insistența Rusiei, conține unele deosebiri față de cea de la Istanbul, menționând ideea de retragere „completă”, în loc de retragere necondiționată. O altă deosebire este că retragerea trebuia să aibă loc cel târziu până la data de 31 decembrie 2003 „cu condiția că vor exista condițiile necesare”. Mai mult, declarația de la Porto prevede doar „intenția” Rusiei de a-și retrage trupele și armamentul, dar nu este o „obligație” clară.

Aceste diferențe au fost un pas înapoi față de declarația de la Istanbul și, totodată, un semnal și un indiciu că Rusia este interesată de a-și menține contingentul militar în R. Moldova și după termenul convenit. În cele din urmă, Rusia nu a respectat nici termenul de la Porto, iar începând cu anul 2004, Rusia a stopat orice retragere de armament de pe teritoriul R. Moldova. În anul 2007, Federația Rusă a decis să-și suspende participarea în cadrul FACE. Moscova și-a argumentat decizia prin faptul că după desființarea Tratatului de la Varșovia, toți foștii membri ai acestui tratat, cu excepția Rusiei, au intrat în NATO. În aceste condiții, potrivit Moscovei, FACE și-a pierdut sensul.

³⁰ Organization for Security and Co-operation in Europe, Istanbul summit, 1999. Istanbul document 1999. January 2000/Corr. / <https://www.osce.org/mc/39569?download=true>

³¹ Organization for Security and Co-operation in Europe, Porto, 2002. Tenth Meeting of the Ministerial Council 6 and 7 December 2002. MC.DOC/1/02,7 December 2002. / <https://www.osce.org/mc/40521?download=true>

Problema prezenței armatei ruse în regiunea transnistreană a fost esențială în cazul memorandumului Kozak. În articolul 17 al proiectului de federalizare a R. Moldova se stipula că părțile se adresau Federației Ruse să acorde garanții militare ale respectării prevederilor memorandumului. Federația Rusă accepta această propunere, urmând să semneze și să ratifice un acord cu R. Moldova privind dislocarea pe teritoriul ei a unui contingent militar rus pe o perioadă de 49 de ani. Inițial, președintele Vladimir Voronin nu s-a împotrivit prezenței militare ruse pe teritoriul R. Moldova, reducând doar termenul până în anul 2020. Ulterior, Voronin a spus că unul dintre factorii care l-au determinat să renunțe la semnarea memorandumului Kozak a fost declarația liderului transnistrean, Igor Smirnov, despre necesitatea prezenței militare ruse pe teritoriul R. Moldova pe un termen de 30 de ani.³²

După anul 2003 Rusia nu a acceptat să fie abordat subiectul retragerii forțelor sale militare din regiunea transnistreană a R. Moldova. Dimpotrivă, Rusia a depus eforturi de a fortifica juridic prezența trupelor ruse în stânga Nistrului. La 18 martie 2009 la Moscova, în prezența președintelui Federației Ruse, Dmitrii Medvedev, într-o *declarație comună*, Voronin și Smirnov au recunoscut rolul stabilizator al actualei misiuni de pacificare în regiune, exprimându-și recunoștința față de Rusia pentru eforturile depuse în calitate de mediator în soluționarea problematicei transnistrene. Esența acestei declarații este că contingentul militar rus cu statut de pacificator va staționa în R. Moldova până la soluționarea finală a conflictului transnistrean.

După reluarea negocierilor în formatul „5+2”, la 17-18 aprilie și 13 iulie 2012 la Viena, a fost stabilită agenda oficială a procesului de negocieri. Problema prezenței ruse în regiunea transnistreană a fost inclusă în ultimul coș la problemele legate de securitate. De atunci, orice tentativă a R. Moldova legată de subiectul retragerii forțelor ruse din regiunea transnistreană, fie că este vorba de trupele din misiunea de pacificare, sau GOTR, au fost blocate din start, atât de Rusia, cât și de Tiraspol. Federația Rusă consideră că acest subiect nu poate fi discutat până nu va fi identificată soluția reglementării politice a conflictului transnistrean. Adunarea Generală a ONU a aprobat

³² 2003: Respingerea planului Kozak. / <https://www.europalibera.org/a/27916820.html>

la 22 iunie 2018 *proiectul de rezoluție*³³ depus de R. Moldova și de alte șapte state cu privire la retragerea trupelor ruse de pe teritoriul Moldovei. Adoptarea acestei rezoluții este salutabilă pentru R. Moldova, dar, deocamdată, fără consecințe juridice și practice, deoarece Rusia consideră acest proiect unul provocator pentru stabilitatea situației din regiune.

Documentul semnat de R. Moldova la 21 iulie 1992 a oprit ostilitățile militare de pe Nistrului și a instituit un mecanism de pacificare care a acordat un statut juridic unei părți a armatei ruse în reglementarea problematicii transnistrene. La 21 octombrie 1994, R. Moldova a semnat un alt document care conținea prevederea periculoasă pentru Chișinău care sincroniza retragerea trupelor rusești cu elaborarea și acceptarea de către Tiraspol a unui statut special, document neratificat de legislativul rus. Chișinăul a reușit să obțină succese diplomatice remarcabile la sfârșitul anilor '90, când Rusia și-a asumat la Odesa și Istanbul mai multe angajamente cu privire la retragerea armatelor sale de pe teritoriul R. Moldova. Aceste angajamente nu au fost respectate de către Federația Rusă după anul 2003 din mai multe considerente. Principala cauză este noua politică de revenire geopolitică a Rusiei în relațiile internaționale promovată de președintele rus, Vladimir Putin. Mai mult de un deceniu, Moscova refuză să discute cu Chișinăul subiectul armatei sale de pe teritoriul R. Moldova. În aceste condiții, Chișinăul ar trebui să mențină constant subiectul prezenței ilegale a trupelor ruse pe teritoriul R. Moldova în cadrul diferitelor platforme internaționale interstatale, menținând permanent această problemă pe agenda comunității internaționale.

³³ Complete and unconditional withdrawal of foreign military forces from the territory of the Republic of Moldova. General Assembly. Seventy-second session. Agenda item 35. / http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A%2F72%2FL.58&Submit=Search&Lang=E

3. Actele și documentele semnate de ordin administrativ, social-economic și cultural-educațional

Subiectul statutului regiunii transnistrene în componența R. Moldova și cel al prezenței armatei ruse în stânga Nistrului sunt teme-cheie în soluționarea problematicii transnistrene. Pe lângă aceste, există o a treia categorie de subiecte care necesită de rezolvat – administrative, social-economice și cultural-educaționale. În mod special, importanța rezolvării acestor subiecte derivă din faptul că ele se referă direct la problemele și nevoile cetățeanului de rând cu care el se confruntă zi de zi. Discuțiile referitoare la aceste subiecte între Chișinău și Tiraspol au început în perioada imediată post-conflict.

În declarația conducătorilor semnată de către Snegur și Smirnov la 28 aprilie 1994, părțile s-au înțeles să elimine toate barierele existente în fața funcționării normale a legăturilor administrativ-economice și socio-culturale, să asigure restabilirea și dezvoltarea acestora. De asemenea, părțile au căzut de acord să stabilească relații reciproc avantajoase în domeniul economic, comercial, financiar-bancar și în alte sfere care prezintă interes pentru toată populația. La 15 februarie 1995, au fost semnate primele decizii protocolare între Chișinău și Tiraspol referitoare la: educația publică; restaurarea podurilor peste Nistru; cooperarea poștală, cooperarea în complexul agroindustrial; procedura de efectuare a decontărilor în lei moldovenești de către agenții economici.

La finele anului 1994, Chișinăul și Tiraspolul au început discuțiile privind problemele existente în activitatea serviciului vamal pe segmentul transnistrean al frontierei R. Moldova. În consecință, la 7 februarie 1996, a fost adoptată *Decizia protocolară cu privire la rezolvarea problemelor apărute în domeniul activității serviciilor vamale ale Republicii Moldova și Transnistriei*. În conformitate cu această decizie, toate mărfurile care ieșeau din R. Moldova prin segmentul transnistrean al frontierei de stat, inclusiv cele produse în stânga Nistrului, din 10 martie 1996, erau vămuite de organele vamale subordonate Tiraspolului care aveau dreptul de a aplica ștampila cu inscripția „Republica Moldova. Transnistria. Vama Tiraspol”.

Pentru a obține acest drept, Tiraspolul și-a asumat angajamentul să scoată așa-numitele posturi vamale la frontiera administrativă cu și să instituie la frontiera cu Ucraina posturi vamale mixte. Deși a obținut dreptul la ștampila vamală a R. Moldova, Tiraspolul a refuzat să-și respecte angajamentele asumate. În consecință, prin decizia protocolară din 7 februarie 1996, practic, regiunea transnistreană a căpătat dreptul la activitate economică externă independentă.

În condițiile nerecunoașterii internaționale a autoproclamatei entității politice din stânga Nistrului, autoritățile neconstituționale de la Tiraspol în negocierile cu Chișinăul vor depune eforturi pentru a obține cât mai multe prerogative juridice externe pentru așa-numita republică moldovenească nistreană. În punctul 3 al *Memorandumul privind bazele normalizării relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria* este stipulat că regiunea transnistreană are dreptul să stabilească și să întrețină relații internaționale independente în domeniul economic, tehnico-științific și cultural, dar și în alte domenii cu acordul părților.

La întâlnirea lui Lucinschi și Smirnov din 24 mai 1997 au fost stabilite drept prioritate patru domenii pentru a realiza prevederile memorandumului din 8 mai 1997: activitatea economică externă, cooperarea serviciilor vamale, educația și combaterea criminalității.³⁴ De asemenea, reieșind din prevederile

³⁴ Протокол рабочей встречи руководства Республики Молдова и Приднестровья от 24 мая 1997 года. / Arhiva Biroului politici de reintegrare. / <https://gov.md/ro/content/arhiva-actelor-semnate-cadrul-procesului-de-reglementare>

memorandumului din 8 mai 1997, Chișinăul și Tiraspolul au semnat la 10 noiembrie 1997 *Acordul cu privire la bazele organizatorice ale cooperării social-economice dintre Republica Moldova și Transnistria*. În conformitate cu acest acord, a fost creată Comisia pentru cooperarea social-economică între R. Moldova și regiunea transnistreană. Scopul acestei comisii era de a valorifica potențialul de cooperare existent între Chișinău și Tiraspol în domeniul social-economic, comercial, energetic, transport, comunicare și informare, financiar, cultural etc. Pentru realizarea funcțiilor sale, Comisiei i s-a recomandat să creeze 20 de grupuri tematice permanente de lucru.

La 17 februarie 1998, la o nouă întrunire între Lucinschi și Smirnov, au fost reconfirmate domeniile prioritare, stabilite la 24 mai 1997, asupra cărora Chișinăul și Tiraspolul urmau a ajunge la înțelegeri. Tot la 17 februarie 1998, Chișinăul și Tiraspolul au semnat trei decizii protocolare: relațiile reciproce în domeniul poștal; restabilirea podurilor peste râul Nistru; realizarea transportului internațional. În iulie 1998, Chișinăul și Tiraspolul au mai semnat încă două decizii protocolare privind cooperarea serviciilor vamale și exploatarea căii ferate pe teritoriul regiunii transnistrene.

Cele mai multe înțelegeri între Chișinău și Tiraspol au fost semnate în anul 1999. La 26 ianuarie 1999 a fost semnat *Acordul cu privire la cooperarea Ministerului Afacerilor Interne al Republicii și Conducerea organelor afacerilor interne a Transnistriei*. De asemenea, tot la 26 ianuarie 1999, Chișinăul și Tiraspolul au semnat câteva decizii protocolare: cu privire la procedura de percepere a TVA-ului de către agenții economici; cu privire la interacțiunea sistemelor energetice; cu privire la exploatarea căii ferate pe teritoriul regiunii transnistrene; cu privire la problema restabilirea podurilor peste râul Nistru.

La 13 iulie 1999, Lucinschi și Smirnov au convenit ca Chișinăul și Tiraspolul să-și coordoneze și armonizeze politica economică, comercială și tehnico-științifică. Tot la 13 iulie 1999, Chișinăul și Tiraspolul au semnat mai multe decizii protocolare: cu privire la problema prevenirea răspândirii bolilor infecțioase prin imunizarea populației; cu privire la problemele acțiunilor comune în domeniul protecției mediului și ale utilizării rașionale a resurselor naturale; cu privire la problemele acțiunilor comune în domeniul lucrărilor geologice

de prospectare și studierea resurselor minerale; cu privire la problema îmbunătățirii supravegherii epidemiologice a HIV/SIDA. De asemenea, la 13 iulie 1999, Chișinăul și Tiraspolul au convenit asupra a doua programe ample de cooperare – culturală³⁵ și lupta cu criminalitatea³⁶ – și a unui plan de acțiuni pentru protejarea mediului și folosire rațională a resurselor naturale din bazinul râului Nistru.³⁷

Acest pachet de documente de ordin social-economic și ecologic a fost semnat în contextul întrunirii în format pentagonal de soluționare a conflictului transnistrean care a avut loc cu trei zile mai târziu la Kiev. În *declarația comună* de la întrunirea din 16 iulie 1999, Chișinăul și Tiraspolul au convenit să formeze spațiul economic comun.

După stagnarea de aproape doi ani în dialogul Chișinău-Tiraspol, Vladimir Voronin, după venirea sa la putere, a încercat să impulsioneze dialogul dintre cele două maluri ale râului Nistru. Voronin și Smirnov au convenit în declarația conducătorilor din 9 aprilie 2001 să creeze condițiile necesare pentru îmbunătățirea reală a situației economice și creșterea bunăstării populației pe ambele maluri. Pentru a realiza această intenție, cei doi au decis să transforme cooperarea economică în una prioritară a relației între Chișinău și Tiraspol. În acest scop, dar și din perspectiva aderării R. Moldova la Organizația Mondială a Comerțului în anul 2001, părțile au căzut de acord să-și armonizeze legislația fiscală și vamală. Ulterior, reieșind din realizarea acestei înțelegeri, urmau a fi eliminate punctele vamale și fiscale stabilite de autoritățile nerecunoscute la intrarea în regiunea transnistreană.

Chișinăul și Tiraspolul la 16 mai 2001 au semnat câteva înțelegeri: recunoașterea reciprocă a funcționării pe teritoriul Transnistriei și al R. Moldova a

³⁵ Програма сотрудничества между Министерством Культуры Республики Молдова и Республиканским Управлением культуры Приднестровья. 13 июля 1999 г. / Arhiva Biroului politici de reintegrare. / <https://gov.md/ro/content/arhiva-actelor-semnate-cadrul-procesului-de-reglementare>

³⁶ Комплексная программа совместных мер борьбы с организованной преступностью, незаконным оборотом наркотиков и оружия

³⁷ План совместных действий по охране окружающей природной среды и рационального использования природных ресурсов в бассейне реки Днестр (к Протокольному решению от 13.07.99). 13 июля 1999 г. / Arhiva Biroului politici de reintegrare. / <https://gov.md/ro/content/arhiva-actelor-semnate-cadrul-procesului-de-reglementare>

documentelor emise de organele competente ale părților; la armonizarea legislației fiscale și vamale; la garanțiile de atragere și protejare a investițiilor străine și cooperarea în domeniul activității investiționale; la măsurile de promovare a activității libere pe teritoriul R. Moldova și a Transnistriei a mass-mediei, difuzarea edițiilor periodice și a programelor TV și radio. Se cere de remarcat că decizia protocolară cu privire la recunoașterea reciprocă a actelor, inclusiv a așa-numitelor pașapoarte transnistrene, a fost una controversată.

În vara anului 2001 au mai fost semnate câteva decizii protocolare între Chișinău și Tiraspol cu privire la: măsurile suplimentare pentru sporirea eficienței interacțiunii dintre organele afacerilor interne ale R. Moldova și Transnistriei; cooperarea în domeniul planificării frecvențelor, televiziunii, radiodifuziunii între Ministerul Transporturilor și Comunicațiilor și Administrația comunicațiilor din Transnistria; problemele acțiunilor comune în domeniul protecției mediului înconjurător și al utilizării raționale a resurselor naturale; problemele referitoare la transport și infrastructura rutieră.

În scurt timp după semnarea acestor înțelegeri, care creau impresia că reanimează dialogul dintre cele două maluri ale râului Nistru, Chișinăul a decis să retragă Tiraspolului ștampila vamală acordată în 1996. În conformitatea cu *decizia nr. 904 din 30 august 2001 a Guvernului Republicii Moldova cu privire la organizarea controlului în comun în punctele de trecere a frontierei de stat moldo-ucrainene*,³⁸ Chișinăul a retras din circulație toate speciile documentelor și a ștampilelor vamale aplicate până la 1 septembrie 2001. În urma acestei decizii, companiile transnistrene care doreau să exporte mărfurile sale peste hotare urmau să treacă procedură de înregistreze și licențiere la instituțiile de resort de la Chișinău.

Această decizie a Chișinăului a avut impact asupra relațiilor sale social-economice și umanitare cu regiunea transnistreană. Tiraspolul a numit această decizie drept „blocadă economică” care încalcă prevederile memorandumului semnat la 8 mai 1997. Totodată, decizia poate fi considerată drept o pârghie

³⁸ Hotărâre nr.904 din 30.08.2001 cu privire la organizarea controlului în comun în punctele de trecere a frontierei de stat moldo-ucrainene. / <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=305416>

utilizată de Chișinău pentru a determina Tiraspolul să fie mai cooperant în problema legată de statutul regiunii transnistrene în componența R. Moldova. O anumită perioadă, această decizie a Chișinăului s-a aplicat doar parțial, deoarece Ucraina a permis regiunii transnistrene să exporte în continuare fără permisiunea Chișinăului.

În martie 2006, după instituirea la 1 decembrie 2005 a misiunii Uniunii Europene de Asistență la Frontieră în Moldova și Ucraina (EUBAM), în conformitate cu prevederile Memorandumului de Înțelegere între Guvernul Republicii Moldova, Comisia Europeană și Guvernul Ucrainei, Ucraina a început să respecte în totalitate decizia Guvernului R. Moldova din 30 august 2001, nepermițând să intre legal pe teritoriul său mărfurile de proveniență transnistreană sau tranzitul de mărfuri care nu erau însoțite de documentele vamale emise de Chișinău. În consecință, subiecții economici din regiunea transnistreană care își comercializau mărfurile peste hotarele R. Moldova, dar și în interiorul țării, au fost obligați să se înregistreze la Camera de Licențiere a R. Moldova. Regiunea transnistreană a pierdut dreptul independenței economice pe care Chișinăul i l-a acordat prin decizia protocolară din 7 februarie 1996.

După decizia din 30 august 2001 a executivului de la Chișinău, dar în mod special după eșecurile dialogului politic din anii 2002-2003 dintre R. Moldova, Federația Rusă și autoritățile nerecunoscute transnistrene, dialogul între cele două maluri legate de subiectele administrative, social-economice și cultural-educative a devenit unul precar. În consecință, în acest dialog au apărut câteva probleme suplimentare în relația Chișinău-Tiraspol – problema școlilor cu predare în grafie latină din stânga Nistrului, problema pământurilor de după traseul Râbnița-Tiraspol pe care fermierii moldoveni nu puteau să le prelucreze și problema circulației de trenuri prin regiunea transnistreană. Aceste probleme au fost intenționat create și amplificate de către autoritățile neconstituționale cu scopul de a pune presiuni suplimentare pe Chișinău pentru că acesta să accepte cedări în relația sa cu Tiraspolul.

În anul 2009, după o perioadă de pauză, Chișinăul și Tiraspolul au manifestat unele intenții de a relua dialogul privind cele mai stringente probleme

existente în relația celor două maluri ale râului Nistru. La 18 martie 2009 la Moscova, părțile au convenit să intensifice activitatea grupurilor de experți pentru a elabora măsuri de consolidare a încrederii și a dezvolta cooperarea între cele două maluri ale Nistrului în domeniul social-economic și umanitar. Chișinăul Tiraspolul au convenit la 9 septembrie 2011 asupra *Regulamentului comun al grupurilor de experți (de lucru) cu privire la măsurile de consolidarea încrederii și dezvoltarea interacțiunii*. Scopul acestor grupuri de lucru sectoriale, create prin decizia guvernului în anul 2007,³⁹ este de a soluționa problemele populației de pe ambele maluri ale râului Nistru create de existența problematicei transnistrene.

În anul 2012, după reluarea negocierilor în formatul oficial „5+2”, au fost semnate primele decizii protocolare care se referă la procedura de transportare și stocare a surselor radioactive și la principiile reluării plene a circulației trenurilor marfare prin regiunea transnistreană. În iunie 2016, la negocierile în formatul „5+2”, cu scopul de a impulsiona procesul de negocieri, a fost semnat *Protocolul de la Berlin*,⁴⁰ care conține următoarele subiecte de interes pentru Tiraspol: apostilarea diplomelor de studii eliberate în regiunea transnistreană; asigurarea participării în traficul rutier internațional a autovehiculelor din regiune; telecomunicațiile; interacțiunea în domeniul meteorologiei și a protecției resurselor naturale din bazinul râului Nistru; dosarele penale.

Ulterior, Chișinăul a insistat ca la aceste subiecte să fie adăugate altele patru: școlile cu predare în grafie latină; terenurile agricole din raionul Dubăsari; libertatea de circulație a persoanelor, bunurilor și serviciilor; deschiderea podului de la Gura Bâcului-Bâcioc. În așa mod, pachetul tematic de la Berlin a fost echilibrat, el transformându-se în așa-numitul pachet Berlin plus, care conține opt subiecte tematice de interes pentru ambele maluri ale râului Nistru (patru plus patru). În noiembrie 2017, Chișinăul și Tiraspolul au convenit, încheind decizii protocolare, asupra a cinci subiecte din pachetul Berlin plus: podul Gura Bâcului-Bâcioc; școlile cu predare în grafia latină;

³⁹ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=325687>

⁴⁰ Протокол официального заседания постоянного совещания по политическим вопросам в рамках переговорного процесса по приднестровскому урегулированию. 2-3 июня 2016 г. / Архива Biroului politici de reintegrare. / <https://gov.md/ro/content/arhiva-actelor-semnate-cadrul-procesului-de-reglementare>

apostilarea actelor de studii ale Universității „Taras Șevcenco” din Tiraspol; terenurile agricole din raionul Dubăsari și telecomunicațiile. La 24 aprilie 2018, Chișinăul și Tiraspolul au căzut de acord asupra celui de-al șaselea subiect tematic din pachetul Berlin plus: autovehiculele din regiunea transnistreană cu plăci neutre.

Actele de ordin administrativ, social-economic și cultural-educațional semnate de către Chișinău în procesul de negocieri al problematicii transnistrene s-au aflat într-o interconexiune și interdependență cu evoluția reglementării politice a conflictului, dar și cu necesitățile și problemele populației de pe ambele maluri ale râului Nistru. În faza inițială a reglementării, s-a încercat de a soluționa problemele care se refereau la nevoile stringente ale populației, aceste probleme fiind cauzate de apariția fenomenului separatismului politic în stânga Nistrului. Ulterior, aceste subiecte au dominat în discuțiile dintre părți în condițiile lipsei consensului în procesul de negocieri privind identificarea statutului regiunii transnistrene. Succesul în cooperarea social-economică și cultural-educațională trebuia să creeze condițiile necesare pregătirii terenului pentru viitorul statut al raioanelor din stânga Nistrului. Totodată, cu ajutorul acestor subiecte, părțile au căutat să depășească ambiguitățile interpretării a așa-numitului „stat comun”. Aceste subiecte au devenit temelia reluării negocierilor între Chișinău și Tiraspol în anul 2012. În condițiile când nu se poartă negocieri oficiale asupra statutului regiunii transnistrene și a prezenței ilegale a armatei ruse în R. Moldova, subiectele de ordin administrativ, social-economic și cultural-educațional au căpătat statutul de politice în procesul de reglementare a problematicii transnistrene.

Concluzii

Procesul de reglementare a conflictului transnistrean, demarat după 21 iulie 1992, a trecut prin mai multe faze de evoluție. Documentele semnate de Chișinău au fost într-o conexiune strânsă cu faza de evoluție a procesului de negocieri. Chiar de la începutul procesului de reglementare a problematicei transnistrene, reieșind din prevederile acordului moldo-rus din 21 iulie 1992, s-a mers pe traiectoria trasată de Moscova – conflictul transnistrean este unul intern, Chișinău și Tiraspol sunt părți conflictuale, iar Federația Rusă este mediator și garant al procesului de negocieri.

La faza incipientă a reglementării transnistrene, problema militară predomina pe agenda de negocieri. În linii mari, însuși acordul din 21 iulie 1992 se referea la încetarea focului în războiul de pe Nistru. Prin acordul din 21 iulie 1992 o parte din militarii ruși din fosta armată a 14-a și-au legalizat juridic statutul prezenței în stânga Nistrului în calitate de pacificatori. Negocierile privind subiectul militar s-a axat în jurul prezenței fostei armatei sovietice – GOTR-ul – care nu are statut legal al dislocării sale în regiunea transnistreană a R. Moldova. Discutarea acestui subiect a avut loc în cadrul relațiile bilaterale moldo-ruse și în context internațional. Tiraspolul a fost puțin implicat direct în negocierile legate de GOTR.

Pentru soluționarea problematicei staționării ilegale a armatei ruse în regiunea transnistreană, R. Moldova a semnat două acorduri importante. Primul este acordul moldo-rus din 21 octombrie 1994, unul contradictoriu pentru R. Moldova. Pe de o parte, Rusia se angaja să-și retragă în trei ani trupele din regiunea transnistreană, pe de altă parte, în acord era prevăzut așa-numitul „principiul sincronizării” care presupunea că armată rusă va fi retrasă din regiunea transnistreană concomitent cu reglementarea politică a conflictului.

În cele din urmă, acordul nu a intrat în vigoare. Cel de-al doilea acord a fost semnat la 20 martie 1998 la Odesa. Documentul este un succes diplomatic obținut de R. Moldova în procesul de negocieri referitoare la prezența armatei ruse pe teritoriul R. Moldova, însă acesta nu a fost respectat în totalitate de către autoritățile nerecunoscute de la Tiraspol și de Moscova.

Cel mai răsunător succes obținut de R. Moldova în negocierea subiectului prezenței armatei ruse pe teritoriul său a fost în cadrul negocierilor privind FACE. La summitul OSCE din noiembrie 1999 de la Istanbul, Rusia s-a angajat să-și retragă forțele militare din stânga Nistrului. Din păcate, Federația Rusă nu și-a îndeplinit angajamentele luate la Istanbul și ulterior la Porto, iar după 2003 nu a dorit să mai discute acest subiect cu R. Moldova. Astfel, Moscova încalcă premeditat acordurile internaționale.

Subiectul statutului regiunii în componența Republicii Moldova a fost, începând cu mijlocul anilor '90, timp de aproximativ 10 ani, în prim-planul reglementării problematicei transnistrene. Oficial, discutarea statutului regiunii transnistrene în componența Republicii Moldova a început la 28 aprilie 1994, odată cu declarația făcută de către Snegur și Smirnov. De la bun început, în perioada de identificare a statutului regiunii transnistrene în componența Republicii Moldova, Tiraspolul a adoptat o poziție pe care a menținut-o constant – paritatea părților în viitorul stat de tip confederativ. Anume aceasta a fost abordarea Tiraspolului față de forma de organizare a „statului comun”. Tiraspolul a avut o poziție similară față de restul propunerilor și proiectelor privind statutul regiunii făcute în cadrul procesului de negocieri, cu excepția memorandumului Kozak. De asemenea, Tiraspolul este consecvent în vociferarea publică a poziției sale privind statutul regiunii după anul 2007 încoace – independența față de Republica Moldova.

Poziția Chișinăului față de statutul regiunii nu a avut consecvența Tiraspolului. Chiar de la momentul semnării acordului modo-rus din 21 iulie 1992, Chișinăul a acceptat un statut special pentru regiunea transnistreană, fixat ulterior și în Constituția țării. Problema majoră pentru Republica Moldova a fost că Chișinăul nu a avut o viziune clară, integrată, cu privire la statutul regiunii transnistrene în cadrul statului reîntregit. Poziția Chișinăului față

de această problemă a oscilat în dependență de culoarea politică a guvernării sau de prioritățile politicii externe.

Evoluția discuțiilor privind statutul regiunii transnistrene poate fi divizată în 3 etape:

- 1) 1992-1995 – inițierea negocierilor;
- 2) 1996-2000 – perioada „statului comun”;
- 3) 2001-2003 – perioada proiectelor federative.

Perioadă legată de memorandumul din 8 mai 1997 a reprezentat pentru Republica Moldova o capcană întinsă de către Federația Rusă. Chișinăul interpretează acest document drept un instrument de reîntoarcere a regiunii transnistrene în câmpul constituțional al Republicii Moldova. În interpretarea Tiraspolului, documentul asigură paritatea părților în viitorul stat comun de tip confederativ. Acordul din 8 mai 1997 a redus substanțial din marja de manevră a Chișinăului în procesul de negocieri privind statutul regiunii. După 8 mai 1997, Tiraspolul a încercat să construiască „statul comun”, iar Chișinăul să identifice o soluție pentru statutul regiunii transnistrene în componența Republicii Moldova. Reieșind din prevederile memorandumului din 8 mai 1997, Tiraspolul a încercat să obțină de la Chișinău cât mai multe elemente de suveranitate externă – economică, tehnico-științifică și culturală.

Perioada proiectelor federative este legată de încercările active ale președintelui Voronin de a găsi o soluție pentru problematica transnistreană. Spre deosebire de perioada precedentă, care a fost una a cooperării între Chișinău și Tiraspol, în linii mari, această perioadă s-a caracterizat prin confruntare. Voronin a încercat să se debaraseze de modelul „statului comun”, propunând diferite modele care ar fi stabilit statutul regiunii transnistrene – de la principiile raportului nr.13 al CSCE până la proiecte de federație. Ulterior, prin legea din 22 iulie 2005, președintele Voronin a revenit la forma unitară de organizare a statului.

Refuzul R. Moldova de a semna memorandumul Kozak a dus la stoparea negocierilor privind statutul regiunii transnistrene. După reluarea negocierilor în format oficial „5+2” în anul 2012, s-a decis ca problemele existente

între cele două maluri ale râului Nistru să fie plasate în trei coșuri tematice. Problema statutului, alături de cea a armatei, este plasată în cel de-al treilea coș, pe care Chișinăul nu a reușit să-l abordeze în timpul discuțiilor. Deocamdată, abordarea „la coș” a problematicii transnistrene reprezintă o nouă capcană pentru Chișinău și nu o soluție care ar duce la reglementarea politică a conflictului. Începând cu anul 2012, în formatul „5+2” se discută preponderent problemele din primul coș care au impact minor asupra soluționării globale a conflictului transnistrean. Problemele esențiale pentru soluționarea conflictului rămân intangibile în cel de-al treilea coș.

Cele mai multe acte semnate de Chișinău și Tiraspol poartă caracter administrativ, social-economic și cultural-educațional. Începând cu anul 1995, între Chișinău și Tiraspol au fost semnate mai multe documente de așa gen, cele mai multe din ele fiind decizii protocolare. Scopul urmărit de Chișinău prin semnarea acestor acte a fost normalizarea relațiilor între cele două maluri ale râului Nistru, dar și crearea condițiilor necesare pentru reglementarea politică a conflictului. Totodată, au fost și unele decizii controversate ale Chișinăului, cum ar fi punerea la dispoziția autorităților nerecunoscute de la Tiraspol, între anii 1996-2001, a ștampilei vamale a R. Moldova. Tiraspolul a interpretat aceste acte semnate cu Chișinăul drept un mijloc de consolidare a entității sale juridico-statale și o deschidere spre exterior. În mod special, Tiraspolul promovează această abordare cu referire la actele recente semnate cu Chișinăul în formatul oficial „5+2”.

După peste 25 de ani de negocieri, putem spune că perspectivele reglementării politice a conflictului nu sunt clare. În ultimii ani se negociază și se discută problemele care nu se referă la statutul regiunii și la prezența ilegală a armatei ruse. Ori, anume aceste probleme sunt cheie pentru Chișinău în soluționarea problematicii transnistrene. Inconsecvența Chișinăului în problema statutului și lipsa de pârghii în a forța Rusia să-și retragă contingentul militar de pe teritoriul R. Moldova au dus la „localizarea” procesului de reglementare a problematicii transnistrene. Pentru a ieși din acest „coș vicios”, Chișinăul trebuie să găsească soluții de a pune pe masa de discuții în formatul oficial „5+2” problemele legate de statut și armată, dar și cele referitoare la drepturile omului din coșul doi.

Lista documentelor semnate de Chișinău cu privire la statutul regiunii transnistrene

1. *Declarația conducătorilor Moldovei și a Transnistriei*, 28.04.1994. R. Moldova (M. Snegur), Transnistria (I. Smirnov), CSCE (R. S. Samuel), Federația Rusă (V. Vasev)
2. *Declarația comună a președinților Federației Ruse, Republicii Moldova și Ucrainei cu privire la reglementarea politică cât mai rapidă a conflictului transnistrean*, 19.01.1996. Federația Rusă (B. Elțin), Republica Moldova (M. Snegur), Ucraina (L. Kucima)
3. *Protocol cu privire la problemele convenite*, 11.03.1996. Republica Moldova (M. Snegur), Transnistria (I. Smirnov), OSCE (M. Wýgant), Federația Rusă (Iu. Karlov), Ucraina (E. Levițkii)
4. *Memorandum cu privire la bazele normalizării relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria*, 08.05.1997. R. Moldova (P. Lucinschi), Transnistria (I. Smirnov), Federația Rusă (B. Elțin), Ucraina (L. Kucima), OSCE (N. Helveg Petersen)
5. *Protocol al reuniunii de lucru a conducerii R. Moldova și a Transnistriei*, 24.05.1997. R. Moldova (P. Lucinschi), Transnistria (I. Smirnov)
6. *Protocol cu privire la unii pași prioritari de a activa reglementarea politică a problemei transnistrene*, 20.03.1998. R. Moldova (P. Lucinschi), Transnistria (I. Smirnov), Ucraina (L. Kucima), Federația Rusă (V. Cernomîrdin), OSCE (J. M. Evans)
7. *Declarația comună a participanților la reuniunea de la Kiev cu privire la problemele normalizării relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria*, 16.07.1999. R. Moldova (P. Lucinschi), Transnistria (I. Smirnov), Ucraina (L. Kucima), Federația Rusă (S. Stepașin), OSCE (K. Eide)
8. *Acord privind cooperarea dintre Parlamentul Republicii Moldova și Sovietul Suprem al Transnistriei*, 14.03.2000. Transnistria (G. Maracuța), R. Moldova (D. Diacov)
9. *Declarația comună a conducătorilor Republicii Moldova și Transnistriei*, 09.04.2001. R. Moldova (V. Voronin), Transnistria (I. Smirnov)
10. *Acord cu privire la modul de realizare a deciziilor protocolare, acordurilor și a altor documente semnate între Transnistria și Republica Moldova*, 08.08.2001. Transnistria (I. Smirnov), R. Moldova (V. Voronin), Federația Rusă (A. Novojilov), Ucraina (E. Levițki), OSCE (W. Hill)
11. *Principiile și procedurile de negocieri în cadrul „Conferinței permanente pe probleme politice în procesul de reglementare transnistreană”*, 18.04.2012. Adoptate la Viena la 13.07.2012.
12. *Agenda oficială a procesului de negocieri*, 18.04.2012. Adoptate la Viena la 13.07.2012
13. *Protocolul ședinței „Conferinței permanente pe probleme politice în procesul de reglementare transnistreană”*, 13.07.2012. R. Moldova (E. Carpov), Transnistria (N. Ștanski), Federația Rusă (S. Gubarev), Ucraina (I. Harcenko), OSCE (E. Fouéré)

Sursa: *Arhiva Biroului politici de reintegrare*

Lista documentelor semnate de Chișinău cu privire la prezența armatei ruse în regiunea transnistreană

1. *Acord cu privire la principiile reglementării pașnice a conflictului armat în regiunea transnistreană a Republicii Moldova*, 21.07.1992. Federația Rusă (B. Elțin), R. Moldova (M. Snegur)
2. *Acord între Federația Rusă și Republica Moldova privind statutul juridic, modul și termenele de retragere a formațiunilor militare ale Federației Ruse aflate temporar pe teritoriul Republicii Moldova*, 21.10.1994. R. Moldova (A. Sangheli), Federația Rusă (V. Cernomîrdin)
3. *Acord cu privire la menținerea păcii și garanțiile de securitate între Republica Moldova și Transnistria*, 05.07.1995. R. Moldova (M. Snegur), Transnistria (I. Smirnov), OSCE (M. Wygant), Federația Rusă (V. Vasev)
4. *Acord cu privire la măsurile de consolidare a încrederii și dezvoltării contactelor între Republica Moldova și Transnistria*, 20.03.1998. R. Moldova (P. Lucinschi), Transnistria (I. Smirnov), Federația Rusă (V. Cernomîrdin), Ucraina (L. Kucima), OSCE (J. M. Evans)
5. *Acord cu privire la garanțiile de securitate în domeniul folosirii podurilor restabilite peste râul Nistru*, 21.07.1998. R. Moldova (P. Lucinschi), Transnistria (I. Smirnov)
6. *Decizia protocolară între departamentele militare ale Republicii Moldova și Transnistriei privind consolidarea măsurilor de încredere*, 08.08.2001. Transnistria (S. Hajejev), R. Moldova (V. Gaiciuc)
7. *Declarația comună a conducătorilor Republicii Moldova și Transnistriei*, 18.03.2009. R. Moldova (V. Voronin) Transnistria (I. Smirnov), Federația Rusă (D. Medvedev)

Sursa: **Arhiva Biroului politici de reintegrare**

Lista actelor și documentelor de ordin administrativ, social-economic și cultural-educațional semnate de Chișinău

1. *Decizia protocolară cu privire la soluționarea problemelor din domeniul educației publice între Republica Moldova și regiunea transnistreană*, 15.02.1995. Republica Moldova (V. Kunev), Transnistria (V. Sinev)
2. *Decizia protocolară cu privire la soluționarea problemelor apărute în domeniul restabilirii podurilor de pe râul Nistru*, 15.02.1995. R. Moldova (V. Kunev, V. I ovv), Transnistria (V. Sinev, A. Saidakov)
3. *Decizia protocolară cu privire la examinarea problemelor privind îmbunătățirea interacțiunii privind prestarea serviciilor poștale și de telecomunicații între Republica Moldova și regiunea transnistreană*, 15.02.1995. R. Moldova (V. Kunev), Transnistria (V. Sinev)

4. *Decizia protocolară cu privire la ordinea de executare a achitărilor de către subiecții economici în lei moldovenești*, 15.02.1995. R. Moldova (V. Kunev), Transnistria (V. Sinev)
5. *Decizia protocolară cu privire la soluționarea problemelor apărute și cooperarea în domeniul complexului agroindustrial între Republica Moldova și regiunea transnistreană*, 15.02.1995. R. Moldova (V. Kunev), Transnistria (V. Sinev)
6. *Declarația comună cu privire la garantarea circulației libere a transportului auto pe drumurile Republicii Moldova*, 24.11.1995. R. Moldova (I. Sochirca), Transnistria (N. Edraško), OSCE (M. Wygant)
7. *Decizia protocolară cu privire la soluționarea problemelor apărute în domeniul de activitate a serviciilor vamale ale Republicii Moldova și Transnistriei*, 07.02.1996. R. Moldova (V. Kunev, Gh. Hioară), Transnistria (V. Sinev, M. Rudakov), OSCE (M. Wygant), Federația Rusă (Iu. Karlov), Ucraina (E. Levițkii)
8. *Decizia protocolară cu privire la coordonarea activității referitoare la problemele privind standardizarea, metrologia și certificarea între Departamentul Standarde, Metrologie și Supraveghere Tehnică al Republicii Moldova și Comitetul de Standardizare, Certificare și Metrologie al Transnistriei*, 11.03.1996. R. Moldova (V. Kunev, D. Cimpoieș), Transnistria (V. Sinev, V. Iastrebciaș)
9. *Decizia protocolară cu privire la soluționarea problemelor apărute în domeniul restabilirii podurilor de peste râul Nistru*, 24.04.1996. R. Moldova (V. Kunev, V. Iovv), Transnistria (V. Sinev, A. Saidakov)
10. *Decizia protocolară cu privire la restabilirea capacității de producere a Centralei termoelectrice moldovenești de stat și a Centralei hidroelectrice de la Dubăsari*, 14.05.1996. R. Moldova (M. Snegur), Transnistria (I. Smirnov)
11. *Decizia protocolară cu privire la soluționarea problemelor apărute în legătură cu starea avariată a podului de peste râul Nistru de la Vadul lui Vodă*, 07.06.1996. R. Moldova (V. Kunev, V. Iovv), Transnistria (V. Sinev, A. Saidakov), GOTR (V. Evneviți)
12. *Acord între Inspectoratul principal de stat de carantină fitosanitară al Republicii Moldova și Transnistriei cu privire la coordonarea lucrărilor serviciilor de carantină și protecția plantelor*, 22.11.1996. R. Moldova (M. Kovali), Transnistria (N. Șoș)
13. *Acord cu privire la bazele organizatorice ale cooperării social-economice dintre Republica Moldova și Transnistria*, 10.11.1997. R. Moldova (I. Ciubuc), Transnistria (V. Sinev)
14. *Decizia protocolară cu privire la problema relațiilor reciproce în domeniul comunicării poștale între Republica Moldova și Transnistria*, 17.02.1998. Transnistria (V. Sinev, V. Efimeț), R. Moldova (I. Guțu, I. Casian)
15. *Decizia protocolară cu privire la problema restabilirii podurilor de peste râul Nistru*, 17.02.1998. Transnistria (V. Sinev, V. Guzeev), R. Moldova (I. Guțu, Iu. Gheorghiaș)
16. *Decizia protocolară cu privire la problema efectuării transporturilor internaționale*, 17.02.1998. Transnistria (V. Sinev, V. Guzeev), R. Moldova (I. Guțu, Iu. Gheorghiaș)
17. *Decizia protocolară cu privire la reuniunea comună a grupurilor de lucru ale Departamentului Controlului Vamal al Republicii Moldova și Comitetului Vamal al Transnistriei*, 06.07.1998. R. Moldova (S. Maimescu), Transnistria (V. Mudric)
18. *Decizia protocolară cu privire la problema exploatarea căii ferate pe teritoriul Transnistriei*, 21.07.1998. R. Moldova (I. Ciubuc), Transnistria (V. Sinev)
19. *Acord cu privire la bazele cooperării între Ministerul Afacerilor Interne al Republicii și Conducerea organelor afacerilor interne a Transnistriei*, 26.01.1999. R. Moldova (V. Catan), Transnistria (V. Kurisiko)

20. *Decizia protocolară cu privire la procedura de colectare a TVA-ului de la agenții economici din Republica Moldova și Transnistria*, 26.01.1999. Transnistria (V. Sinev), R. Moldova (V. Ciubuc)
21. *Decizia protocolară cu privire la interacțiunea sistemelor energetice ale Republica Moldova și Transnistriei*, 26.01.1999. Transnistria (V. Sinev, G. Jeliapov), R. Moldova (V. Ciubuc, A. Gonciar, M. Cebotari)
22. *Decizia protocolară cu privire la problema exploatării căii ferate pe teritoriul Transnistriei*, 26.01.1999. Transnistria (V. Sinev), R. Moldova (V. Ciubuc)
23. *Decizia protocolară cu privire la problema restabilirii podurilor peste râul Nistru*, 26.01.1999. Transnistria (V. Sinev), R. Moldova (V. Ciubuc)
24. *Protocol al întrunirii delegațiilor Republicii Moldova și Transnistriei cu privire la problema coordonării acțiunilor în domeniul comercial-economic și științific-tehnic*, 13.07.1999. R. Moldova (A. Muravschii), Transnistria (V. Sinev)
25. *Decizia protocolară cu privire la problemele armonizării și aplicării unui sistem unic de identificare a indicatorilor statistici și de schimb de informații statistice între Republica Moldova și Transnistria*, 13.07.1999. Transnistria (V. Sinev, V. Harcenko), R. Moldova (I. Sturza, N. Pînzaru)
26. *Decizia protocolară cu privire la problema prevenirii răspândirii bolilor infecțioase prin imunizarea populației*, 13.07.1999. R. Moldova (E. Gladun), Transnistria (A. Semko)
27. *Decizia protocolară cu privire la problemele acțiunilor comune în domeniul protecției mediului ambiant și ale utilizării raționale a resurselor naturale*, 13.07.1999. R. Moldova (A. Capcelea), Transnistria (Iu. Ceban)
28. *Decizia protocolară cu privire la problema acțiunilor comune în domeniul lucrărilor geologice de prospectare și studierea resurselor minerale*, 13.07.1999. R. Moldova (V. Canicovschi, Iu. Ilinschi), Transnistria (Iu. Ceban, A. Kozelischii)
29. *Decizia protocolară cu privire la problema îmbunătățirii supravegherii epidemiologice a infecției HIV/SIDA*, 13.07.1999. R. Moldova (E. Gladun), Transnistria (A. Semko)
30. *Protocol cu privire la recunoașterea reciprocă a funcționării pe teritoriul Transnistriei și a Republicii Moldova a documentelor emise de organele competente ale părților*, 16.05.2001. R. Moldova (V. Voronin), Transnistria (I. Smirnov)
31. *Decizia protocolară cu privire la armonizarea legislației fiscale și vamale*, 16.05.2001. Transnistria (V. Sinev, E. Cernenko, V. Mudrik), R. Moldova (M. Manoli, P. Veveriță, A. Stratan)
32. *Decizia protocolară cu privire la garanțiile de atragere și protejare a investițiilor străine și cooperarea în domeniul activității investiționale*, 16.05.2001. Transnistria (V. Sinev, E. Cernenko), R. Moldova (M. Manoli, P. Veveriță)
33. *Decizia protocolară cu privire la măsurile de stimulare a activității libere a mass-mediei pe teritoriul Republicii Moldova și a Transnistriei, difuzarea edițiilor periodice și a programelor TV și radio*, 16.05.2001. Transnistria (B. Akulov), R. Moldova (I. Nazaroi, Iu. Tăbârță)
34. *Protocol cu privire la bazele interacțiunii sistemelor penitenciare ale Republicii Moldova și Transnistriei*, 14.06.2001. R. Moldova (V. Troenco), Transnistria (N. Goncareenko)
35. *Decizia protocolară cu privire la măsurile adiționale de sporire a eficienței interacțiunii organelor afacerilor interne ale Republicii Moldova și Transnistriei*, 20.06.2001. R. Moldova (V. Drăgănel), Transnistria (V. Kurisiko)
36. *Decizia protocolară cu privire la interacțiunea în domeniul planificării frecvențelor, televiziunii, radiodifuziunii între Ministerul Transporturilor și Comunicațiilor și Administrația comunicațiilor din Transnistria*, 03.08.2001. R. Moldova (I. Nazaroi), Transnistria (B. Akulov)

37. *Decizia protocolară cu privire la problemele referitoare la acțiunile comune în domeniul protecției mediului înconjurător și al utilizării raționale a resurselor naturale*, 08.08.2001. R. Moldova (Iu. Ceban), Transnistria (N.Stratan)
38. *Decizia protocolară cu privire la problemele referitoare la transport și infrastructurii drumurilor*, 08.08.2001. Transnistria (A. Blașcu), R. Moldova (V. Țopa)
39. *Protocol cu privire la acțiunile comune între organele de îngrijire a sănătății ale Republicii Moldova și organele de îngrijire a sănătății ale Transnistriei în domeniul protecției sănătății publice*, 18.03.2004. R. Moldova (Gh. Țurcanu), Transnistria (S. Arkadieva)
40. *Regulamentul comun al grupurilor de experți (de lucru) cu privire la măsurile de consolidare a încrederii și dezvoltarea interacțiunii*, 09.09.2011. R. Moldova (E. Carpov), Transnistria (V. Iastrebciaș)
41. *Declarația comună*, 21.11.2011. R. Moldova (F.Filat), Transnistria (I. Smirnov)
42. *Decizia protocolară cu privire la procedura de transportare și stocare a surselor radioactive, amplasate pe teritoriul Transnistriei*, 14.03.2012. R. Moldova (E. Carpov), Transnistria (N. Ștanski)
43. *Decizia protocolară privind principiile reluării plenare a circulației trenurilor marfare prin regiunea transnistreană*, 30.03.2012. R. Moldova (F. Filat), Transnistria (E. Șevciuk)
44. *Protocolul ședinței „Conferinței permanente pe probleme politice în procesul de reglementare transnistreană”*, 13.07.2012. R. Moldova (E. Carpov), Transnistria (N. Ștanski)
45. *Decizie protocolară privind anumite aspecte ale libertății de circulație a populației*, 27.02.2014. R. Moldova (E. Carpov), Transnistria (N. Ștanski)
46. *Decizie protocolară privind mecanismul de cooperare a agenților de asigurări de pe ambele maluri ale Nistrului în domeniul asigurărilor obligatorii a răspunderii civile auto (RCA)*, 10.04.2015. R. Moldova (Ch. Gaburici), Transnistria (E. Șevciuk)
47. *Decizie protocolară cu privire la cooperarea în domeniul protecției mediului și utilizării raționale a resurselor naturale*, 15.10.2015. Transnistria (V. Ignatev), R. Moldova (V. Osipov)
48. *Decizia protocolară „Privind deschiderea podului de peste râul Nistru din preajma localităților Gura Bâcului și Bâcioc*, 03.11.2017. R. Moldova (G. Bălan), Transnistria (V. Ignatev)
49. *Decizia protocolară cu privire la organizarea interacțiunii în domeniul telecomunicațiilor*, 25.11.2017. R. Moldova (G. Bălan), Transnistria (V. Ignatev)
50. *Decizia protocolară cu privire la aplicarea apostilei pe actele de studii din regiunea transnistreană*, 25.11.2017. R. Moldova (G. Bălan), Transnistria (V. Ignatev)
51. *Decizia protocolară cu privire la realizarea mecanismului din anul 2006 referitor la prelucrarea terenurilor agricole*, 25.11.2017. R. Moldova (G. Bălan), Transnistria (V. Ignatev)
52. *Decizia protocolară cu privire la funcționarea școlilor moldovenești cu predare în grafie latină*, 25.11.2017. R. Moldova (G. Bălan), Transnistria (V. Ignatev)
53. *Decizia protocolară cu privire la cooperarea în domeniul veterinar, a carantinei și a protecției plantelor*, 15.02.2018. R. Moldova (C. Lesnic), Transnistria (V. Ignatev)
54. *Decizia protocolară cu privire la participarea în traficul rutier internațional a autovehiculelor din regiunea transnistreană care nu desfășoară activități comerciale*, 24.04.2018. R. Moldova (C.Lesnic), Transnistria (V. Ignatev)

Sursa: **Arhiva Biroului politici de reintegrare**

